

УДК 316.472.47+061.2
ТОМЧУК О.А.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ НА ДОПОМОГУ ЗБРОЙНИМ СИЛАМ УКРАЇНИ У 2014 р.

Аналізується історія виникнення всеохоплюючого вітчизняного волонтерського руху допомоги Збройним Силам у перший рік російської агресії проти України 2014 р. Відзначається, що збройне вторгнення російських військ, загарбання Криму та частини східних регіонів України, яке розпочалося наприкінці лютого 2014 р., плани Кремля зі створення нової квазідержави «Новороссія», викликали масовий рух населення у допомогу Збройним Силам, який об'єднав усі верстви населення на захист суверенітету держави. Визначаються основні напрямки діяльності волонтерського руху допомоги ЗС України на етапі його виникнення, характерні риси цього унікального явища сучасної історії нашої держави, який виник із волонтерства мільйонів громадян України у ході проведення Революції Гідності.

Ключові слова: агресія Російської Федерації проти України 2014 р., російсько-українська війна, Революція Гідності, волонтерський рух допомоги Збройним Силам України, волонтер України.

Актуальність проблеми. Військова агресія Російської Федерації (далі – РФ) проти України, анексія Криму та розв'язання війни на Сході нашої держави наприкінці лютого 2014 р. стали серйозним випробуванням для українського народу та Збройних Сил України (далі – ЗС України). Російсько-українська війна триває і далі, в наш час.

Наприкінці лютого 2014 р. керівництво нашої держави, приголомшене несподіваним і зухвалим нападом з боку східного сусіда та відсутністю боєздатного війська, не змогло організувати належну відсіч агресорові, що призвело до анексії Криму, втрати контролю над деякими ділянками Державного кордону України та проникненням в Донецьку

Томчук Олександр Анатолійович, ад'юнкт науково-організаційного відділу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Томчук О.А., 2017

й Луганську області російських найманців, диверсійно-розвідувальних груп противника та регулярних військових формувань Збройних Сил РФ.

Завдяки відданості й героїзму особового складу ЗС України, Національної гвардії України та добровольчих батальйонів в ході оголошеної керівництвом держави Антитерористичної операції (далі – АТО) частину території Донеччини та Луганщини, окупованої агресором, було звільнено. Важлива роль у відсічі агресії відіграв волонтерський рух допомоги ЗС України. Вивчення його витоків є актуальним завданням для військово-історичної науки, як є і пріоритетним для військової науки вивчення та узагальнення досвіду сучасної російсько-української війни.

Метою статті є аналіз виникнення та визначення основних напрямів діяльності волонтерського руху допомоги ЗС України на етапі його виникнення, виявлення характерних рис цього унікального явища сучасної історії нашої держави.

Огляд літератури та джерел. Проблема військового волонтерства у вітчизняній літературі до 2014 р. не знаходила висвітлення, оскільки не існувало й самого такого історичного факту. З 2014 р., після початку агресії Росії проти України на феномен українського волонтерства першими увагу звернули журналісти. Існують десятки статей публіцистичної спрямованості в електронних і друкованих засобах масової інформації, проте наукове опрацювання теми лише починається. Так у друку і на сайті Національного інституту стратегічних досліджень з'явилася аналітична доповідь «Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики» (К.: НІСД, 2015. – 36 с.), де розглянуто зарубіжний досвід волонтерської діяльності та охарактеризовано сучасне становище українського волонтерства в умовах зовнішньої агресії [1]. На Міжнародній науковій конференції, проведеній у Національній академії сухопутних військ імені гетьмана П. Сагайдачного, історики Ю. Бураков, О. Турчак та П. Ткачук розглянули інформаційно-пропагандистську діяльність волонтерського

руху допомоги Збройним Силам України у ході російсько-української війни [2, с. 365].

Досить докладно розглядає українське волонтерство як нову форму громадянської активності О.С. Мандебура-Нога. Вона справедливо відзначає позитивні і певні негативні явища волонтерства. Серед останніх у першу чергу вона відзначає зловживання волонтерським статусом (особливо при неодноразово зафіксованих спробах незаконним чином вивезти зброю з території проведення Антитерористичної операції), непрозору бухгалтерію (що переважно існувало протягом першого року війни), збір коштів на підтримку армії псевдоволонтерами, таємний перепродаж волонтерської військової допомоги і непоодинокі факти її зникнення, привласнення (особливо дороговартісної) при демобілізації, відмови військового керівництва брати на облік надані волонтерами прилади та спецзасоби, зафіксовані факти неналежного (і, зокрема, байдужого) ставлення окремих бійців до привезеної волонтерами допомоги, розкриття у публічно викладених звітах та фотографіях місць розташування окремих військових частин та підрозділів, наявної військової техніки, обличчя бійців тощо. Певна частина цих негативних явищ була характерною для початкового періоду ведення бойових дій і згодом мінімізувалася, інші з'явилися пізніше [3, с. 247].

Крім істориків, тему волонтерства вивчають спеціалісти з державного управління, соціологи, політологи (В. Голуб [4], В. Дементьев [5], В. Мусієнко, А. Іванов [6] та ін.

Основним джерелом наукового дослідження теми є сайти волонтерських організацій України, численна вітчизняна преса, результати соціологічних опитувань, спогади та інтерв'ю учасників волонтерського руху на допомогу ЗС України.

Виклад основного матеріалу. Події української Революції Гідності (осінь 2013 – зима 2014 рр.), зокрема, перехід її у фазу збройного протистояння після брутального розгону студентського Євромайдану, призвели до якісно нового розвитку унікального волонтерського руху допомоги, підтримки та єдності українських громадян. Мільйони людей всієї

України рішуче стали на підтримку київського Майдану, організували власні майдани у своїх населених пунктах, протестуючи проти антиукраїнського режиму президента В. Януковича. Ці мільйони людей, окрім особистої участі у протестних мітингах, активно підтримали майданівців їжею, водою, ліками, засобами гігієни, захисту, теплими речами, грошима тощо.

Подальші події, що згодом розгорнулися на території Автономної Республіки Крим, поява на території суверенної України озброєних «ввічливих зелених чоловічків», захоплення кримських летовищ, блокування місць розташування частин Української армії тощо актуалізувало питання стану вітчизняних Збройних Сил, їх здатності захистити Батьківщину. Громадська думка оцінила цей стан як загрозливий. Дійсно, режим Януковича через ставлеників Кремля на керівних посадах у Міністерстві оборони свідомо довів Збройні Сили України до критичного стану.

Відповідно, одними з перших на заклик про допомогу Українській армії відгукнулися вчорашні волонтери майданів. Так, активний волонтер організації «Крылья Феникса» Юрій Бірюков зазначив, що, вирішивши допомагати Українській армії після Євромайдану, «просто переключився з одного завдання на інше» [3, с. 250]. Активізація волонтерського руху підштовхнула владу до залучення волонтерів до системи вищих органів державної влади в Україні, зокрема Ю. Бірюков був у серпні 2014 р. призначений радником Президента України [7].

Цікаво пояснює свою волонтерську армійську діяльність ще один відомий волонтер – харківський активіст Роман Донік. Він був на київському Майдані у найгарячіші дні, а з перших днів нападу на Крим включився у волонтерську діяльність на допомогу ЗС України. На питання журналіста, як він налагоджує контакти із військовими частинами, волонтер відповів: «Ми не налагоджуємо жодних контактів, тому що у принципі знаємо всіх в обличчя і за іменами. Ми почали підтримувати тоді, коли у Криму починалися події, коли ще не було цих «ДНР», «ЛНР» й такого.

Тоді 79-а бригада стояла на перешийку. Тоді ж ми почали допомагати їй 93-й, у яку почали мобілізувати людей. Це єдина бригада у яку, на той час, був оголошений призов. У них взагалі тоді нічого не було. Ми налагодили контакти у їхньому гарнізоні в Черкаському. А тепер нам просто дзвонять й кажуть що потрібно. А оскільки ми часто буваємо у районі бойових дій, то це часто відбувається у режимі он-лайн» [8].

Таким чином, слід констатувати, що волонтерський рух на допомогу ЗС України має витoki із руху добровольців та благодійних організацій періоду Революції Гідності. Їх подальша активна волонтерська позиція виявилася, коли відбувся акт нападу Росії на Україну.

На початок весняного періоду – часу подій в Криму – активно діяло одне з найвідоміших українських волонтерських об'єднань «Народний тил». Керівник об'єднання – Георгій Тука – був призначений в липні 2015 року губернатором Луганської обласної військово-цивільної адміністрації. На офіційному сайті об'єднання зазначено: «Народний Тил» – волонтерська команда, сили, ресурси та можливості якої направлені на порятунок життя та матеріальне забезпечення українських захисників... Наша мета – забезпечення виключно передової фронту. На даний момент постали питання забезпечення фронту тактичною медичною, рюкзаками медика, броньованими машинами, оптикою, безпілотною авіацією та іншим спорядженням, а також ремонт вже переданих нами машин, оптики [9].

У травні 2014 р. виникла всеукраїнська волонтерська організація «Повернись живим», яка ставить за мету організувати забезпечення потреб армії (координатор проекту – Віталій Дейнега). Організація на перших порах займалася забезпеченням передових військових частин сучасними шоломами та бронежилетами, а пізніше однією із перших почала постачати на фронт тепловізори, високотехнологічні прилади нічного бачення. В одному із інтерв'ю В. Дейнега говорив: «З тепловізорами все вийшло просто. Ми відвезли бронежилети, і військові попросили у мене допомогти купити

окуляри нічного бачення для водіїв. Я сказав, що можу, але на той момент абсолютно не уявляв, скільки вони коштують. Побачив – жахнувся, але давати задній хід було пізно. Почали купувати і зрозуміли, що це та категорія допомоги, яка дуже важлива, але нею ніхто не хоче займатися. Тепловізори – це дорогі і маленькі пристрої. Тоді, в травні 2014 року, набагато легше було привезти фуру з їжею або касками. Але треба було визначитися і мати спеціалізацію, оскільки якщо ти займаєшся якимось одним напрямком, то починаєш в цьому питанні розбиратися. Об'єктивно на фуру їжі зібрати простіше, ніж на тепловізор» [10].

Отже, можна виділити початковий період розвитку українського волонтерського руху допомоги ЗС України: це кінець зими – початок весни, особливо після так званого кримського референдуму. У той період питання фактичної відсутності достатнього забезпечення армії елементарними речами (одяг, екіпірування, харчування тощо) вивело діяльність волонтерів на загальний всеукраїнський рівень.

Розвиток волонтерського руху на допомогу Збройним Силам України підштовхнув до створення єдиної бази даних волонтерських організацій. Таким центром став сайт «4army.com.ua». У своєму зверненні організатори зазначають: «...Немає ніякої таємниці в тому, що величезна державна машина, при всій своїй потужності, менш ефективна, ніж сотня волонтерів, які за кілька місяців зробили те, що чиновники не змогли за 20 років. Тому підтримка волонтерів і допомога їм – надважливе завдання для всіх нас. Чим більше людей дізнається про існування волонтерів і чимось допоможе, тим ближче та легше стане наша перемога» [11].

Варіанти участі українських громадян у вирішенні проблем забезпечення та якісного озброєння армії, загалом українські волонтерські ініціативи відрізняються великим розмаїттям способів і методів збору коштів і загалом напрямів допомоги.

У 2014 р. найгострішими проблемами Української армії та загалом силовиків у зоні проведення АТО були відсутність одягу та взуття, засобів захисту та спецзасобів, засобів

гігієни, ліків, незадовільне харчування. Втім, вже в кінці 2014 р. українські волонтери вийшли на вищий рівень допомоги та оснащення армії, почавши проектувати та виготовляти БПЛА, спецтехніку, розробляючи системи – зокрема, інноваційну технологічну систему артилерійського ведення вогню АРТА, винайшовши новітні системи виготовлення маскувальних сіток (не способом плетіння) тощо.

Серед загального переліку важливих функцій, виконання яких взяли на себе волонтери, окремо виділимо функцію під умовною назвою інформаційно-пропагандистська. Фактично волонтери заповнюють інформаційну і загалом комунікаційну порожнечу, яка існує у форматі стосунків «влада / громадянин», особливо у випадку, коли влада значною мірою самоусунулася з комунікаційного поля. Попит громадян України на інформацію, особливо военного характеру, потреба в інформуванні щодо ситуації в зоні воєнних дій значно сильніші і глибші, аніж ті сухі офіційні дані, які можна отримати з офіційних брифінгів, випусків новин у телевізійних, друкованих та електронних засобах масової інформації. Де-факто волонтери виступають джерелом інформації з високим рейтингом довіри, особливо якщо йдеться про гарячі новини із зони проведення Антитерористичної операції. Навіть більше – новини волонтерів про ситуацію на фронті стають джерелом інформації і масово поширюються в друкованих та електронних засобах масової інформації. І мова не лише про бої, а особливо про втрати, смерті і поранення наших бійців [2, с. 365].

Висновки. Таким чином, волонтерський рух на допомогу Збройним Силам України виник відразу після початку агресії Російської Федерації проти України. Його учасниками та організаторами стали колишні волонтери Революції Гідності, а у подальшому рух поширювався та міцнів, залучаючи сотні тисяч добровольців. Відомі організації, які потрапили у вивірений часом перелік «перевіраних волонтерів», є лише вершиною загальноукраїнського волонтерського руху. Його основу складають «небайдужі громадяни», які перераховують кошти на підтримку Української армії, відновлюють та ремонтують військову техніку у позаробочий

час, закупають за кордоном високотехнологічне військове обладнання, машини, допомагають пораненим, та інші види їх діяльності.

Волонтерський рух на допомогу Збройним Силам України допоміг зупинити російську агресію, сприяв зміцненню високого морального духу серед захисників Вітчизни. Волонтерський рух на допомогу Збройним силам України, безсумнівно, є одним із факторів майбутньої Перемоги над агресором, звільнення окупованих українських територій від російських загарбників.

1. *Горелов Д.М., Корнієвський О.А.* Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики / Горелов Д. М., Корнієвський О. А. // К.: НІСД, 2015. – 36 с.

2. *Ткачук П.П., Бураков Ю.В., Турчак О.В.,* Інформаційно-пропагандистська діяльність волонтерського руху допомоги збройним силам України у ході російсько-української війни. В кн.: Перспективи розвитку озброєння та військової техніки Сухопутних військ: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-технічної конференції (Львів, 11-12 травня 2017 року). – Львів: НАСВ, 2017. – 399 с.

3. *Маңдебурґа-Нога О.С.* Волонтерство як нова форма громадської активності в Україні. — В кн.: Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / Авт. колектив: М. І. Михальченко (керівник) та ін. – К. : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. – 440 с.

4. *Голуб В.Л.* Державне визнання волонтерської діяльності як чинник розвитку взаємовідносин держави та суспільства / В. Л. Голуб // Теорія та практика державного управління. – 2014. – Вип. 4 (47). – С. 110–118.

5. *Дементьєв В.* Волонтерство – рух, що змінює суспільство [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://poruch.ua/volonterstvo-ruh-shho-zminyuye-suspilstvo.html>

6. *Мусієнко В.С., Іванов А.Ю.* Унікальність волонтерського руху в Україні – В кн.: Волонтерський рух: історія, сучасність, перспективи: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17-18 квітня 2015 року. – Харків: Видавництво ХНАДУ, 2015. – С. 115–117.

7. Порошенко призначив Юрія Бірюкова радником Президента України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/poroshenko-naznachil-yuriya-biryukova-sovetnikom-prezidenta-13082014>.

8. Волонтер Роман Доник: "Нам просто звонят и говорят, что нужно [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://censor.net.ua/resonance/298897/volonter_roman_donik_nam_prosto_zvonyat_i_govoryat

9. Офіційний сайт волонтерського об'єднання «Народний Тил» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nt.org.ua/help-us/>

10. Координатор проекту «Вернись живим» Виталий Дейнега: «Люди начали понимать, что мешком картошки война не выигрывается. Газета «Сегодня» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.segodnya.ua/ukraine/koordinator-volonterskogo-proekta-vernish-zhivym-vitaliy-deynega-lyudi-nachali-ponimat-hto-meshkom-kartoshki-voyna-ne-vyigryvaetsya-618574.html>

11. Волонтерская доска объявлений [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/armyuahelp>

Надійшла до редколегії 02.09.2016 р.

Рецензент: *А.Ф. Лозинський*, кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та соціальної роботи, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів.

Tomchuk A.

HISTORICAL ASPECTS OF THE VOLUNTEER MOVEMENT AID IN ASSISTANCE TO THE ARMED FORCES OF UKRAINE IN 2014 YEAR.

The history of the emergence of an all-embracing domestic volunteer movement for the Armed Forces during the first year of Russian aggression against Ukraine in 2014 is analyzed. It is noted that the armed invasion of the Russian troops, the seizure of the Crimea and parts of the eastern regions of Ukraine, which began in late February 2014, the Kremlin's plans to create a new quasi-state «Novorossia», triggered a massive population movement in support of the Armed Forces, which brought together all segments of the population to defend the sovereignty of the state. The main directions of the activity of the Volunteer Movement of Assistance to the Armed Forces of Ukraine at the stage of its emergence are determined, the characteristic features of this unique phenomenon of the modern history of our state that arose from the volunteerism of millions of Ukrainian citizens in the course of the Dignity Revolution.

Keywords: aggression of the Russian Federation against Ukraine in 2014, Russian-Ukrainian war, Revolution of Virtue, volunteer assistance to the Armed Forces of Ukraine, volunteer of Ukraine.